

Leerhuisdienst: Op weg met de Psalmen

Cama Parousia Woerden, 2-1-2022

- Teun van der Leer -

Inleiding

In het hart van onze bijbel vinden we het omvangrijkste bijbelboek, de Ps. Een soort 'bijbel in de bijbel'. Daar zit het hele leven in; voor elke 'stemming' is er wel een Ps. Calvin: 'Gods apotheek'. Anatomie van alle delen van de ziel.

Willibrord Vertaling: 'de ademhaling van Israëls godsdienstig leven'.

Bron voor geloof, leven, gebed en aanbidding.

John Witvliet: De Psalmen vormen de grammatica van het geloof.¹ Als we het DNA van het christelijke geloof beter willen begrijpen en onze aanbidding willen verdiepen, dan zijn er niet veel manieren beter geschikt om daarmee te beginnen, dan door je te verbinden met de Psalmen.²

Tom Wright spreekt over een lacune in je geloofs- en gebedsleven 'zonder de diepte, de passie en de rijke variatie aan expressie van de Psalmen.'³

Dietrich Bonhoeffer in de jaren dertig: 'De christelijke gemeente laat met het Psalter een onvergelykelijke schat verloren gaan en met herinvoering zullen onvermoede krachten haar weer binnendringen'.

Leren het geloof te spreken, te spellen en te bidden. Ze reiken taal aan om je geloof te uiten en te innen!

(Psalmen zijn er overigens ook buiten het boek der Psalmen. Zij lopen van het lied van Mozes (Ex. 15, Deut. 32) en Debora (Rich. 5) tot Maria en Zacharias (Lc. 1) en de liederen in Openbaring 5, 15). Zie ook: Jes. 12; 25:1-5; 38; Jer. 15:15-21; 1 Sam. 2; Job 10; Dan. 3:26; Jona 2 en Klaagliederen.)

Betekenis

Psalm komt van het Griekse 'psalmos' = lied bij snarenspeel, loflied, in het Engels: song of praise. Hebr. naam: (Sefer) tehillim = boek van de lofprijzingen, ook wel gebedenboek.

Auteurs

Zoals Mozes staat voor de wet/tora en Elia voor de profeten, zo staat David voor de Psalmen en voor de Geschriften: Lc. 24:44; Hand. 1:16; 2:25, 34; 4:25; Rom. 4:6; Hebr. 4:7. David, 'de geliefde zanger van Israël' (2 Sam. 23:1), die met zijn lied de boze geest van Saul deed wijken (1 Sam. 16:23). Maar liefst 73 Psalmen (bijna de helft) dragen de aanduiding 'van David'. Deze Psalmen zijn òf door David gedicht, òf vóór hem of 'in de geest van David'. Dertien Psalmen leggen in de titel een directe relatie met gebeurtenissen uit Davids leven, die terug te vinden zijn in de boeken Samuël: 3, 7, 18, 34, 51, 52, 54, 56 57, 59, 60 (met details die in Sam. niet terug te vinden zijn!), 63, 142.

Andere auteurs die genoemd worden zijn:

* *Asaf*, 12x; hij was door David als hoofd van de zangers aangesteld (1 Kron. 16:4-7; 25:1-2). Na de ballingschap is er sprake van de 148 zonen van Asaf als zangers (Neh. 7:44), ook wel de Asafieten genoemd (Neh. 11:22). Mattanja, zijn achterkleinzoon, is de leider bij de lofprijzing (Neh. 11:17).

* *Korachieten*, 11x; evenals de Asafieten Leviëten, o.a. ook poortwachters (1 Kron. 9:19), maar in 2 Kron. 20:19 ook onder de zangers. Hun vader Korach, leidt in Num. 16 een opstand tegen Mozes en wordt met 'alle mensen die bij hem behoorden' door

¹ 'The deep grammar or the paradigmatic structure for Christian prayer', John D. Witvliet, *The Biblical Psalms in Christian Worship* (Grand Rapids, 2007), 15.

² Witvliet, *The Biblical Psalms*, 13.

³ <https://ntwrightpage.com/2013/08/29/n-t-wright-wants-to-save-the-best-worship-songs/> [geraadpleegd d.d. 27-12-21].

de aarde verzwolgen (Num. 16:32), 'maar de zonen van Korach waren niet gestorven' (Num. 26:11).

* *Salomo*, 2x (72 en 127)

* *Mozes*, 1x (90) (en mogelijk 91!)

* *Heman*, 1x (88)

* *Etan*, 1x (89); was beroemd wijs man, wordt Ezachriet (=wijze) genoemd (zie 1 Kon. 4:31, waar Salomo's wijsheid hem en Heman overtreft).

Overigens zijn er 34 Psalmen die geen enkele verwijzing naar auteur of tijd van ontstaan hebben.

Ontstaan

De Psalmen deels al vanaf ongeveer 1000 v. Chr. tot ongeveer 200 v. Chr. De 8e eeuw wordt wel de 'gouden eeuw' van de Psalmen genoemd. In de tijd van koning Hizkia is er al sprake van bundeling: zie 2 Kron. 29:30 en vgl. Spr. 25:1. Dit is ruim 100 jaar voor de ballingschap. Pas veel later is het hele Psalmboek samengesteld. Dat waren niet direct 150 Psalmen. De Jeruzalemse Talmoed telde er 147, naar de leeftijd van aartsvader Jakob, en voegde daartoe 1 en 2, 9 en 10 en 114 en 115 samen. De Griekse versie van de Psalmen (daterend van 160 v. Chr.) bevat 151 Psalmen. In Ps. 151 bezingt David zijn overwinning op Goliath.

De Psalmen en het NT

We vinden in het Nieuwe Testament ongeveer 3000 citaten uit en toespelingen op het Oude Testament (= gemiddeld tien op elke pagina van NT). Meest geciteerd zijn de Psalmen (ruim 400), op de voet gevolgd door het boek Jesaja. Van de 35 psalmcitatens in de evangeliën komen er 16 van Jezus zelf. Hij bad en zong de Ps, bijv. het hallel (113-118) aan de Paasmaaltijd (Mat. 26:30). Twee van de zeven kruiswoorden zijn rechtstreekse citaten uit de Psalmen (Ps. 22:2 en 31:6) Ook in de NT-sche gemeente werden de Psalmen gezongen: 1 Kor. 14:26; Ef. 5:19; Kol. 3:16. Volgens de Lutherse traditie is Jezus in elke Psalm aanwezig, maar we onderscheiden ook typisch messiaanse Psalmen: 2, 8, 22, 41, 45, 69, 72, 110, 118.

De Psalmen als poëzie

De Psalmen zijn gedichten, bedoeld om gezongen en gebeden te worden. Zij zijn dus geen theologische verhandelingen en geen preken!

De Hebr. poëzie wordt vooral gekenmerkt door het zgn. parallellisme, dat gelukkig niet onder de vertaling lijdt.

Er zijn verschillende vormen van parallellisme:

* synoniem: Ps. 2:4; 6:2; 37:6; 51:5,

'Want ik ken mijn overtredingen,
mijn zonde staat bestendig voor mij'

* antithetisch: Ps. 37:9; 103:10/11; 1:6

'Want de Here kent de weg der rechtvaardigen,
maar de weg der goddelozen vergaat'

* synthetisch of aanvullend: Ps. 2:6; 24:3,

'Wie mag de berg des Heren beklimmen,
wie mag staan in zijn heilige stede?'

* climactisch: Ps. 93; 24:8,

'Wie is toch de Koning der ere?

De Here, sterk en geweldig,

de Here, geweldig in de strijd'

Ook is er vaak sprake van herhaling in de Psalmen, waardoor bepaalde woorden of uitdrukkingen extra onderstreept worden. Soms krijgt dit de vorm van een refrein, bv. 42-43, 57, 107 en vooral 136.

Ook zijn er alfabetische Psalmen: 9 en 10, 25, 34, 37, 11, 112, 119 (22x8=176), 145.

Het zingen van de Psalmen

In sommige delen van de Oude Kerk moesten monniken/priesters de Psalmen allemaal uit het hoofd kennen! Eeuwenlang zongen zij ze in het Latijn. In de kloosters worden ze elke maand doorgebeden (als onderdeel van de altijd doorgaande lofzegging, vgl. bv. Ps. 134, Jes. 7/Openb. 4). Luther en Calvijn zetten ze in de landstaal over voor de eredienst.

Inmiddels zijn er heel veel bewerkingen en berijmingen: Psalmen voor Nu, Psalm Project, Sons of Korah, e.v.a.

Indeling en structuur

Grofweg onderscheiden we de volgende soorten Psalmen:

soort	nummers
Klaagpsalmen	3-7, 11-13, 17, 22, 26-28, 31, 35, 38, 39, 42-44, 51, 54-61, 63-71, 74, 79, 80, 83, 88, 89, 102, 109, 120, 130, 137, 140-143
Dankzeggingspsalmen	30, 32, 34, 41, 52, 66, 67, 68, 116, 118, 124, 129, 138
Lofpsalmen	8, 19, 24, 29, 33, 47, 78, 93, 96-99, 100, 103, 104, 105, 113, 136, 145-150
Koningspsalmen	2, 45, 46, 48, 76, 87, 122, 132
Wijsheidpsalmen	1, 19, 32, 34, 37, 49, 73, 78, 91, 112, 119, 127, 128, 133, 139

De Psalmen zijn verdeeld in vijf boeken, die zowel gekoppeld worden aan de Tora (door Ezra?!), als aan David:

Nummers	Tora	David
1-41	Genesis: schepping = beginselverhaal	De koning op de vlucht
42-72	Exodus: ballingschap	Nieuwe perspectieven op Davids vlucht
73-89	Leviticus: '...hen die zuiver/rein van hart zijn' (73:1)	Is dit het einde van het koningschap?
90-106	Numeri: Mozes, de man Gods in de woestijn	De HEER regeert
107-150	Deuteronomium	Terugkeer en herstel

Let op afsluiting(en):

'Geprezen zij de HEER, de God van Israël,
van eeuwigheid tot eeuwigheid.
Amen, ja amen.'

Lijkt soms 'nergens' op te slaan, bv. na 89. Toch kan dat blijkbaar altijd: De lofzegging is de *roeping* van Israël: Juda = Godlover (Gen. 29:35).

God *troont* op de lofzangen van Israël: Ps. 22:4.

Het is Israëls *plicht* de Heer te prijzen: Ps. 122:4b (en het is goed - *tov!* - om dat te doen, van de vroege morgen tot diep in de nacht: Ps. 92:1-4).

Sterker: de dood is verwensbaar *omdat* dan de Heer niet meer kan worden geloofd: Ps. 30:10-13; 115:17-18 (Jes. 38:18-20).

God niet meer loven = de dood in de pot. Dan wordt het leven onleefbaar, komt onze roeping als mens in de knel, onze bestemming.

Psalm 1

Psalm 1 vormt de statige ingangspoort van het geweldige bouwwerk dat het boek der psalmen volgens Hiëronymus is. Iemand noemde deze Psalm 'het voorwoord van de Heilige Geest':

* begint met 'gelukkig/welzalig' (gezegend); ook in o.a. 32, 84, 119, 144, 146

- * overpeinzen/verdiepen, herkauwen, je eigen maken (19, 119)
- * als een boom (vgl. 52 en 92!)
- * al wat hij - in dat perspectief! - onderneemt, gelukt, gedijt, komt tot z'n doel; NBV: komt tot bloei
- * deze weg, deze manier van leven houdt stand (t.o. 'breekt af, verliest zich', vert. Buber). Zie Ps. 2:1! Vgl. ook weer 52. Ps. 1 en 2 kunnen ook samen gelezen worden als 'wet en profeten': ze openen en sluiten met 'welzalig/gelukkig'.

Hier wordt de toon gezet!

Woorden die God Zelf ons aanreikt

In de Psalmen wordt het antwoord van de mens verwoord op het Woord van God als Woord van God! Je zou kunnen zeggen dat in de Psalmen God ons *onze* woorden als *zijn* Woord aanreikt, om te zingen en te bidden. Het spreken *van* God en het spreken *tot* God worden hier één. Calvijn: 'God Zelf zingt in ons'.

Door ze te lezen, te zingen en te bidden kun je je die woorden eigen maken, internaliseren, en worden je verlangens omgevormd (Augustinus). Ga je willen wat God wil! Zo laat God ons niet over aan de eigen verlangens en begeerten van ons verdwaalde hart, maar brengt het weer thuis bij Hemzelf.

Bonhoeffer noemt de Psalmen een ons door God geschonken gebedenboek, dat wij *met Christus mee* kunnen bidden. En dan komt het er niet op aan, 'of de Psalmen wel uitdrukken wat wij op dit moment in ons hart voelen. Misschien is het juist nodig dat we tegen ons eigen hart in bidden, om goed te bidden... Niet de armoede van ons hart, maar de rijkdom van het Woord van God moet ons gebed bepalen.'⁴

Denk niet dat alleen het 'spontane, vrije' gebed een goed gebed is, want daarin werkt de Geest. De Geest werkt niet onbemiddeld! Ook mijn eigen gevoelens en (beperkte!) geloofsbeleving komen er in mee. En die is veel minder breed, minder bijbels en (dus!) minder geestelijk, dan de woorden van de Schrift! Thomas Merton: 'Nergens zijn we meer zeker dat we door de Geest bidden dan wanneer we de Ps bidden'.⁵

Luther schrijft hierover: 'Wie de Psalmen serieus en regelmatig begint te bidden, zal de andere, gemakkelijke, eigen godvruchtige gebedjes al spoedig met vakantie sturen en zeggen: ach, het is niet het sap, de kracht, de bronst en het vuur, dat ik in de Psalmen vind, het is mij te koud en te hard'.

Dat heeft er alles mee te maken dat je gebed getild wordt *op het niveau van het Woord van God*. Je gebed krijgt een dubbele functie: je richt je tot God en je vult je tegelijkertijd met zijn Woord!

Drie redenen om de Psalmen te lezen en te bidden:

1. Ze plaatsen je voor Gods aangezicht onder alle omstandigheden.

Het hele leven zit er in. Hoogte- en dieptepunten. Van opperste verrukking en vreugde tot diepe wanhoop en verlatenheid. En alle emoties die daarbij horen. Hier klopt het hart van een levend mens. Er vindt *er-* en *herkenning* plaats van wat er in ons leeft en dit mag voluit een plaats hebben in onze relatie met God. Dit betekent dat tot de 'taal van het geloof', tot de 'instrumenten' van onze omgang met God, evenzeer behoren het roepen, het vragen, het klagen en het protesteren, als het loven, het danken en het prijzen. Het één is niet minder dan het ander!

E. Charpentier zegt daarover in zijn 'Wegwijs in het OT':

'Heel het menselijk roepen in al z'n schakeringen treffen we in de Psalmen aan. Dat krijgen we aangereikt als Woord van God. Dit leert ons dat, zelfs in het donkerste ogenblik van ons verzet, God aanwezig is en roept, met ons en door ons heen, dat lofprijzing en lastering, mits ze oprecht zijn, een gebed kunnen zijn, en uitdrukking

⁴ Dietrich Bonhoeffer, *Bidden met de Psalmen* (Leiden 1995), 9.

⁵ Thomas Merton, *Praying the Psalms* (Collegeville 1956), 18.

geven aan wat wij doormaken. Het Woord van God behoort immers tot de taal van de *relatie* en niet tot die van de *informatie*!

Ps. 62:9, '...stort uw hart uit voor zijn aangezicht...'

NBV: Open voor Hem uw hart.

2. Ze leren je bidden met en vanuit de gemeenschap.

Hoe persoonlijk de Psalmen soms ook kunnen zijn (bv. Ps. 27:7-14; 77:1-4), het zijn en blijven liederen van de geloofsgemeenschap. Veel Psalmen kennen een 'onlogische' overgang van 'ik' naar 'wij', bv. Ps. 122:1-2; 123:1-2.

Psalmen kunnen alleen beginnen en in de gemeente eindigen: Ps. 22. Veel Psalmen zijn ook doortrokken van het verlangen naar de gemeente: Ps. 42:5 (als vervulling van vs. 3!!).

Driemaal per jaar moest Israël *als volk* voor Gods aangezicht verschijnen, tijdens het Paas-, het Pinkster- en het Loofhuttenfeest (Ex. 23:17; 34:23; Deut. 16:16). Veel Psalmen zijn ontstaan en werden gezongen tijdens deze reizen en de liturgische vieringen rondom de tempel, bijv. Ps. 84, 120-134, 96:8; 100:4; 118:19; 26:6; 68:25-26; 66:13-15; 95:6; 138:2; 42:5; 43:4; 63:3.

Maar ook bij andere gelegenheden werden de Psalmen gezongen, alleen of in groepen, soms in beurtzang (bv. Ps. 91, 107, 136).

Het gebed isoleert ons nooit van de geloofsgemeenschap. Dat maakt het ook mogelijk om *alle* Psalmen mee te bidden, ook als je de ervaringen ervan niet altijd herkent. Er is immers ook zoiets als bidden of zingen *voor die ander*. Waarom zouden we alleen zingen wat we zèlf beleven en alleen uiting geven aan wat er omgaat in ons eigen gemoed? In ons gebed mogen ook de ervaringen en de noden van anderen een plaats krijgen. Al biddende wordt die ook onze ervaring en onze nood. Psalmzingend geven we zo stem aan angsten en zorgen die niet direct de onze hoeven te zijn. En voor je het weet is dat ineens wel het geval *en dan heb je ze vast leren zingen!* (vgl. Jona).

Psalmzingend beleven we het 'samen met alle heiligen' (Efeze 3:18) in de 'lengte' (verbondenheid met Israël en kerk van alle eeuwen) en in de 'breedte' (de hele geloofsgemeenschap nu van 'supra-gereformeerd tot 'hyper-pinksteren').

3. Ze brengen je bij de essentie: onderweg naar het heiligdom.

De Psalmen voeren ons in de gemeenschap met God. Ze zijn doortrokken van een heimwee naar God; van het opgaan naar zijn stad en zijn heiligdom: Ps. 27:4; 43:3-4; 63:1-9; 84:2-5, 11; 122:1. Asaf vond rust van zijn vragen toen hij 'Gods heiligdom binnenging' (Ps. 73:17a) en komt dan tot die indrukwekkende belijdenis 'naast U wens ik geen ander op aarde (...) bij God te zijn is mijn enig verlangen'.

Zie ook bijv. de zgn. vijftien liederen 'hammaälôth', liederen van de opgang, Ps. 120-134: van ballingschap naar heiligdom. Dat is onze eindbestemming: Als broeders tezamen (133!) in het heiligdom (134).

Zo veelzeggend als de opening met Ps. 1 is, zo veelzeggend is het slot van het Psalmboek: het loopt uit op één grote lofzang: 145-150. Ps. 145 wordt wel 'het kroonjuweel van de lofprijzing' genoemd. De vijf volgende Psalmen (146-150) worden wel de 'hallelujah-psalmen' genoemd, omdat ze met dat woord beginnen en ermee eindigen en Ps. 150 is eigenlijk één groot hallelujah, uitlopend op: 'Alles wat adem heeft, love de Here. Hallelujah'. En dat is toch wel typerend: Als je helemaal uitgebeden, uitgeroepen, uitgeklaagd- en gevraagd(!) en uitgezongen bent, als je zo door de hoogten en diepten van het leven heen de Here God hebt leren kennen, dan blijft dat over: Alles wat adem heeft love de(ze!) Here!

De Psalmen Challenge 'Symfonie van het hart' heeft tot doel je hart af te stemmen op het hart van God, dat klopt in de Psalmen, door dagelijks een Psalm te lezen en/of de podcast over de Psalm van de dag te beluisteren. Het schema en verdere informatie en materiaal is te vinden op www.symfonievanhethart.nl